

VIITORUL LIBERTĂȚILOR FIINȚEI UMANE ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII NOILOR TEHNOLOGII ȘI A INTELIGENȚEI ARTIFICI- ALE ÎN VIZIUNEA LUI GEORGE F. MCLEAN

Drd. Emanuel SĂLĂGEAN

*Universitatea din București,
emanualsalagean@hotmail.com*

ABSTRACT: *The future of human freedoms in the context of the development of new technologies and artificial intelligence in the vision of George F. McLean.*

In the present context of globalization and new expectations regarding knowledge (through AI as well), the dignity of the person, human rights, especially the rights of minorities and women, George F. McLean shows a special concern for redefining the person in terms that avoid superficial, ideological or dogmatic formulations and combat technological and digital trends that have a negative impact on the human spirit and social relations. Wanting to be part of the solution, McLean proposes in one of his last works his concept of the human person redefined according to Aristotelian-Thomist principles and structured on four dimensions: (1) substance, (2) existence, (3) reason and (4) human subjectivity. Through this approach he argues that despite biological similarities, each person must be considered in relation to Absolute existence as an individual and unique substance, aware of his human rights and with rational abilities to understand and develop the values and virtues that form culture, define religion and bring true satisfaction in life. In this paper we will show how McLean redefines the person in terms of substance, existence, rationality and subjectivism to emphasize that the immanence-transcendence relationship in which every human being is suspended necessarily directs attention to an effective causality, external to the person's existence, but which does not abstract the materiality. We will also consider some of the implications that new technologies and artificial intelligence have on human freedoms and values.

Keywords: *freedom, humanity, technology, subjectivism, values.*

În contextul actual de globalizare și al noilor așteptări cu privire la cunoaștere (inclusiv prin inteligența artificială), la demnitatea persoanei, la drepturile umane, mai ales la drepturile minorităților și ale femeilor, George F. McLean arată o preocupare aparte pentru redefinirea persoanei în termeni care să evite formulări superficiale sau ideologice și să combată tendințele tehnologice și digitale care au un impact negativ asupra spiritului uman și asupra relațiilor sociale. Dar mai mult decât atât, el consideră că nu poate exista cunoaștere autentică și o viață înfloritoare în comunitățile umane fără o recunoaștere mutuală a valorilor culturale și religioase specifice fiecărei culturi, recunoaștere care să treacă dincolo de un raport de toleranță către relații comune care să aducă dezvoltare tuturor părților. Dorind să fie parte a soluției, McLean propune în una dintre ultimele sale lucrări conceptul său despre persoană redefinit după principiile aristotelian-tomiste și structurat pe patru dimensiuni: (1) substanță, (2) existență, (3) rațiune și (4) subiectivismul uman. Prin această abordare susține că, în ciuda asemănărilor biologice, fiecare persoană trebuie considerată în raport cu existența absolută ca o substanță unică și individuală, conștientă de drepturile ei umane și cu abilități raționale de a înțelege și de a dezvolta libertățile, valorile și virtuțile care formează cultura sau care definesc religia.

Fiind conectat la tendințele actuale și pentru că nu a fost împotriva științei, (chiar a apreciat progresul tehnologic), McLean adresează o invitație pentru recunoașterea unui fapt tot mai prezent, și anume că în zilele noastre „puterea lumii este mai puțin dependentă de resursele pământului și ale zăcămintelor minerale, decât de informații și facilitățile oferite de tehnologie.”¹ În această lucrare vom arăta cum prezintă McLean în scrierile sale finale persoana în termeni de substanță, de existență, de raționalitate și de subiectivism pentru a fundamenta calitățile și libertățile ființei umane în contextul actual și pentru a sublinia că raportul de imanență-transcendență în care este suspendată fiecare ființă umană îndreaptă atenția cu necesitate la o cauzalitate eficientă externă existenței persoanei, dar care nu face abstracție de materialitate. Pentru început vom prezenta viziunea lui McLean despre persoană, iar apoi ne vom referi la importanța subiectivismul uman pentru libertate, autodefinire și integrare în comunitate sub presiunea mediului virtual.

---

1 George F. McLean, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture, Lahore*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1999, p. 246.

1. Substanța

McLean recunoaște că această identificare a substanței care primește proprietăți și calități diferite vine de la Aristotel și se poate aplica inclusiv la ființa umană. Dar, ceea ce este specific ființei umane, spre deosebire de alte substanțe, este că, prin investirea de calități, aceasta devine subiect al vieții morale. De aceea, putem menționa în primul rând că ființa umană are valoare unică identitară care nu rezidă din asocierea cu o anumită categorie sau specie, valoare care este sporită în relație cu alte ființe umane în măsura asumării responsabilității personale pentru propriile acțiuni. De aici rezultă, în primul rând, importanța cunoașterii și a educației morale care vor înzestra persoana „cu capacitatea de a emite judecăți corecte în raport cu cele mai înalte idei progresiste”² și divine pentru a realiza valori prin acțiunile ei. În acest sens, relația persoanei cu mediul virtual și cu inteligența artificială trebuie văzută în ambele sensuri, atât din perspectiva modului în care mediul virtual și inteligența artificială sunt modelate de ființa umană, cât și invers, în ce fel este schimbată persoana de mediul virtual și de inteligența artificială

În al doilea rând, faptul că ființa umană este un agent moral anulează posibilitatea ca umanitatea să fie o masă nedeterminată de persoane. Fiecare individ este înzestrat cu capacități raționale care îi oferă posibilitatea să se raporteze individual la existență și la ceilalți semeni, ceea ce arată că omenirea este o comunitate de persoane unite prin modul în care ființa se raportează prin natura și prin modurile ei unice. Aceste particularități garantează existenței umane un sens și o valoare. De aceea, McLean respinge uniformizarea și rețelele propuse de mediul virtual, precum și orice modalități de declinare a identității sau anonimă (dark net, deep fake, furtul de identitate etc.).

Iar în al treilea rând, pentru că ființa umană are un caracter individual și rațional, poate avea „realizări specifice și un set de acțiuni tipice”³ care o reprezintă și o pun în valoare. De aceea, moralitatea ei trebuie să fie evaluată nu numai în raport cu acțiunile individuale, ci și în funcție de natura ei. De fapt, la McLean accentul pus pe substanță nu are același caracter filosofic întâlnit la Aristotel unde substanța este importantă

---

2 *Ibidem*, p. 5.

3 *Ibidem*.

pentru stabilirea categoriilor cu limite și cu diferențe, ci are o abordare teologic-tomistă, cu prioritate pe rolul de a stabili raportul între Creator și creatură și statutul ființei umane ca rezultat al voinței divine și nu ca o urmare a unui accident.⁴ În acest sens, natura substanțială a ființei umane are atât valențe predicative, cât și transcendente, ceea ce face să fie deasupra a orice poate fi încadrat într-o categorie sau specie. De aici rezultă și ideea de responsabilitate față de ceea ce reprezintă trupul, partea materială a ființei umane, parte care trebuie întreținută și îngrijită ca să susțină ființa în întregul ei, mai ales în demersul gnoseologic. Această abordare limitează responsabilitatea îngrijirii substanței în primul rând la contribuția pe care trebuie să o aibă însăși persoana față de sine, iar apelarea la unele elemente externe (operații estetice, chirurgia plastică etc.) nu trebuie să denatureze statutul original al persoanei. Mai ales că prea multe intervenții artificiale care determină schimbări la nivelul substanței pot aduce în timp efecte negative pentru sănătate sau pentru starea emoțională și pot avea diverse implicații etice.

McLean aduce în discuție natura substanțială a persoanei, chiar dacă atunci când ne referim la persoană avem în vedere natura ei spirituală. Această abordare este susținută de o idee a lui Toma de Aquino în care se arată:

„că Dumnezeu este într-adevăr extraordinar, nu pentru că El este cauza efectelor finite ale fiecărei acțiuni umane, ci mai degrabă pentru că a înzestrat ființele umane finite ca ele însele să fie pe deplin capabile să efectueze toate acțiunile și efectele care corespund naturii lor. Aceasta este autonomia adecvată a persoanei umane; este implicația participării ființei ca act în Ființa Absolută ca existență însăși.”⁵

În această descriere, Toma de Aquino reformulează principiul lui Aristotel despre materie și despre formă în relația existență-act și esență-potență prin care arăta că, în ciuda limitării pe care o trăiește ființa umană prin natura ei substanțială, aceasta se poate bucura de un orizont nelimitat prin existență.

---

4 Vezi George F. McLean, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture, Lahore*. Vol. 17 of Cultural Heritage and Contemporary Change, Series I: Culture and Values, Washington, DC: The Council for Research in Values and Philosophy, 1999, pp. 136-138.

5 *Ibidem*, p. 233.

Totuși, înainte de a dezvolta a două dimensiuni a persoanei – existența, să amintim că această abordare legată de unicitatea și de individualitatea substanței persoanei ca individ unic, trebuie să evite tendința întâlnită în societatea vestică de a pune individul în centru așa cum susține orientarea atomistă sau nominalistă care se raportează la persoană ca individ singur și fără legătură cu alte ființe umane. O consecință a acestei abordări este sistemul juridic fundamentat nu pe încurajarea colaborării și a relației, ci pe reducerea violenței prin rezolvarea conflictelor și evitarea tensiunilor. Chiar dacă această idee despre individualism o întâlnim și la Aristotel, trebuie să facem mențiunea că în antichitate concepția unitară despre lume era foarte prezentă iar de cele mai multe ori diferențele dintre indivizi sau dintre grupurile sociale nu erau privite ca obstacole în formarea unui grup social ci ca un principiu de stabilire a comunității.⁶ De aceea, McLean pledează către o abordare sapiențială în procesul epistemologic, pentru că așa se are în vedere natura cumulativă în actul cunoașterii, sper deosebire de o abordare reducționistă și experimentală prin care distincția, separarea, eliminarea, cantitatea devin prioritare. Dar pentru a înțelege și mai bine cum se manifestă și cum sunt potențate aceste proprietăți ale substanței persoanei, McLean amintește de a doua calitate a persoanei, existența.

2. Existența

Trecerea de la realitate ca idee (Platon) sau ca formă a materiei (Aristotel) la realitate ca existență a adus cu sine o altă abordare despre ființa umană și despre prezența omului în lume. McLean susține că cele mai importante implicații ale acestei schimbări au fost că ființa umană și-a câștigat un statut prin care a rămas deasupra oricărei categorii sau specii, iar timpul limitat al existenței oferă experiențe care pot transforma omul

„prin realizarea unei conștientizări explicite a actului de existență (esse) în termenii cărui ființarea ar putea fi apreciată direct în caracterul său activ și auto-asertiv.”⁷

Dintre toate cele trei elemente prin care McLean redefinește persoana (substanță, existență și rațiune), acesta rămâne central pentru experien-

---

6 George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015, p. 5.

7 *Ibidem*, p. 6.

ța cunoașterii și pentru procesul devenirii. Această nouă perspectivă care a fost înțeleasă în perioada creștină a adus schimbări semnificative, conform lui McLean, cu privire la materie, relația dintre materie și formă (fizică-metafizică), precum și în privința conceptului de libertate.

Concepția creștină despre creației a schimbat și ideea filosofică despre originea materiei, aspect care nu era discutat în Grecia antică pentru că se considera că materia era eternă. Dar la numai câteva secole de la începutul erei creștine, această nouă perspectivă (materia creată) a fost acceptată și în filosofie, cum vedem în ideile lui Plotin prin care susține că materia este rezultatul emanației din Unul. Deși această abordare rămâne destul de neclară, avem totuși suficiente argumente că propunerea creștină despre realitate ca existență a produs schimbări în concepția filosofică despre realitate.

Dincolo de preocuparea creștină de a stabili raportul dintre materie și existență pentru a clarifica doctrina trinității și a întrupării, distanțarea față de interpretarea filosofiei antice cu privire la materie a oferit o nouă înțelegere asupra raportului dintre realitatea existentă și aparentă. Astfel, de la concepția lui Aristotel care definea existența în raport cu materia și cu forma s-a trecut la viziunea creștină în care accentul cade pe conștientizarea actului existenței al persoanei ca prezență în lume pentru că „a fi real înseamnă a exista sau a sta într-o relație cu acesta (existența).”⁸ Din acest motiv, McLean insistă asupra nevoii de cunoaștere sapiențială și a realizărilor cultural-religioase care să rămână unei generații viitoare pentru că, în acest fel, se garantează prezența persoanei în lume, chiar dacă existența fizică a substanței încetează. Patrimoniul cultural sau religios este și continuă să fie o sursă de inspirație (Evrei 12:1), chiar dacă cei care l-au creat și-au încetat existența.

Această perspectivă face ca voința și conștiința de sine să primească mai multă profunzime pentru că depășesc concepția despre existență situată la nivelul unui accident sau a unei circumstanțe limitate. Mai mult, existența trece dincolo de acceptarea unor responsabilități sau a unor obligații într-un context dat către asumarea prezenței în lume prin descoperirea unui sens sau a unui parcurs care aduce determinare de sine pentru dezvoltare personală și realizarea unor contribuții perene prin care realitatea sensibilă este îmbogățită și totodată aceste creații fac trimitere către natura

---

8 George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015, p. 7.

transcendentă a existenței. În acest fel ființa umană își deschide orizontul existenței dincolo de aspectele particulare cum sunt serviciului zilnic, afacerile, studiile sau alte activități care pot fi reduse la „preț, culoare și proprietăți chimice”⁹, către eventualitatea non-existenței sau către posibilitatea apariției unei noi existențe prin naștere. O astfel de perspectivă trece existența dincolo de limitele fizicii și ale chimiei către o dimensiune metafizică și divină. Această viziune propusă de McLean a fost dezvoltată de Emanuel Levinas în conceptul de *alteritate*. Înțelegem că pentru McLean această perspectivă este foarte importantă pentru că subscrie la ceea ce susține Levinas spunând că acesta este punctul de unde „tocmai începe umanitatea”¹⁰.

Privită din perspectiva tehnologiei informației și a inteligenței artificiale, existența devine relevantă doar în raport cu necesitatea sau cu utilitatea și nu are importanță morală. Dezvoltarea sau „upgrade-ul” se face tot în raport cu nevoile instrumentale și mai ales pentru un profit mai mare. În ce privește relația, legăturile se stabilesc prin conexiuni de rețea exclusiv într-un raport de funcționalitate sistemică pentru utilitate și pentru eficiență. Impactul negativ al acestui model asupra relațiilor umane poate fi extrem de negativ, el fiind numit de sociologul Richard Senett ca „legătură de respingere”¹¹. Comuniunea este înlocuită de conexiune, iar comunicarea mijlocită de tehnologie goleşte de conținut relațional orice tip de întâlnire. Efectul asupra relației este devastator pentru că, prin intermediul tehnologiei, oamenii interacționează atât de mult și atât de facil, încât nu mai simt nevoie să fie împreună și în spațiul real. Noua alteritate a devenit „instantanee, invazivă și abstractă”¹².

Viziunea lui McLean despre persoană evită aceste disfuncții pentru a proteja și pentru a propune ființei umane să descopere natura unei libertăți nelimitate care inspiră și invită la o existență ce oferă, așa cum susține McLean, „un nou punct de vedere de la care toate pot fi reinterpretate și regândite cu efecte omniprezente și durabile.”¹³ Această perspectivă a fost

---

9 *Ibidem*.

10 George F. McLean în John Staak, *Freedom for Faith. Theological Hermeneutics of Discovery Based on 's Philosophy of Culture*, PhD diss., The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2013, p. 305.

11 Richard Senett în Teodor Baconschi, *Facebook fabrica de narcisim*, București, Humanitas, 2015, p. 27.

12 *Ibidem*.

13 George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council

ilustrată, în interpretarea lui McLean, de soarele din Mitul peșterii, dar a fost cel mai bine exemplificată de Cuvântul etern, *Logos*-ul întrupat, „Fiul care a intrat în peșteră până la moarte pentru ca toți să poată fi înviați la o nouă existență.”¹⁴ Aceasta înseamnă mai mult decât un demers intelectual sau o trezire a minții, pentru că actul învierii, cum este prezentat în religia creștină, înseamnă eliberarea persoanei de păcat și de moarte prin șansa la o nouă existență condiționată de răspunsul liber al ființei umane. De aceea, conștientizarea ființării ca oportunitate de existență (eternă) revelează:

„caracterul total radical și necondiționat al acestei invitații și răspunsul care trece dincolo de orice aspect al unei realități și al oricărei considerații particulare de timp, ocupație sau orice altceva. Este mai degrabă autoafirmarea directă a realității totale a cuiva”¹⁵.

Dar acest lucru nu se poate realiza dacă mintea rămâne preocupată de ceea ce este nonexistentă (contingență) și nu se deschide spre ceea ce este necuprins, dar perceptibil prin actualizarea existenței sau nu trece dincolo de orice formă generică sau specifică spre o realitate unică pe care fiecare persoană care dispune liber de propria existență poate să și-o imagineze.

Konrad Lorenz a formulat această stare ca fiind „entropy of feelings”¹⁶, un fel de moarte termică din cauza faptului că ființa umană nu mai dezvoltă reacții la stimuli de obișnuire (reinforcement) sau de plăcere și la stimuli de dezobișnuire (deconditioning, extinguishing) sau de neplăcere. Aspectul asupra căruia atrage atenția etologul austriac este că lipsa alternanței plăcere-durere pentru omul postmodern, prin dezinteres pentru plăcere și prin intoleranță față de durere, scade interesul de a investi pe termen lung pentru obținerea unei satisfacții și exacerbează dorința de a obține totul imediat și cât mai ușor. Pentru a argumenta această perspectivă, face referire la un studiu făcut de Helmut Schulze care a concluzionat că, în scrierile lui Freud, nu există conceptul de „Freude” (bucurie), concluzia lui fiind că bucuria este suprimată de preocuparea excesivă pentru plăcere. Idei promovate de dezvoltarea noilor tehnologii cum că dragostea este echivalentul plăcerii, că efortul este întotdeauna inutil, că a consuma este întotdeauna benefic și că răbdarea trebuie numai decât evitată au avut

---

for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015, p. 7.

14 *Ibidem*.

15 *Ibidem*.

16 Konrad Lorenz, *Civilized Man's Eight Deadly Sins*, Harcourt, New York, 1974, pp. 31-42.

o mare contribuție la realitatea că depresia a devenit boala secolului. Chiar dacă tehnologia ajută în tratarea afecțiunilor creierului, statisticile spun că în 2030 costurile la nivel mondial pentru tratarea depresiei se vor ridica la aproximativ 6 trilioane de dolari, costuri care au fost necesare pentru tratarea tuturor afecțiunilor în anul 2012.¹⁷ Iar impactul negativ al acestei stări nu se va simți doar asupra stării de sănătate a persoanei, ci mai ales în privința calității și a satisfacției vieții, ca să nu mai vorbim despre entuziasm, despre motivație și despre speranță.

De aceea, fără a fi împotriva progresului și a dezvoltării științei, McLean atrage atenția că

„în momentul de față are loc o interpretare seculară și agresivă a vieții conform căreia înțelepciunea antică apare ca retrogradă și, prin urmare, trebuie înlăturată în numele progresului. Dar a face acest lucru ar însemna să îndepărtezi inima și sufletul unui popor și să-l lași fără resursele personale cu care să-și construiască un viitor adecvat și uman în noul context globalist. Această situație provoacă înțelepciunea antică să vorbească timpurilor noi, să inspire viață în conceptele și în structurile tehnice ale existenței moderne și să permită astfel tuturor popoarelor să avanseze prin forța viziunilor lor despre viață și a sensului existenței, precum și în căutarea de a descoperi parteneri de încredere care pot oferi valoare în construcția oricărui proiect pentru omenire în acest nou mileniu.”¹⁸

Din nefericire, el observă că omenirea, la început de mileniu III, nu mai este preocupată de această perspectivă care are în centru nevoile de bază ale persoanei, pentru că, după perioada modernității, ființa umană a început să creadă în puterea cunoașterii științifice, fiind interesată să stăpânească și să controleze forțele naturii în favoarea ei. Mai târziu, această preocupare s-a regăsit în ingineria genetică, în manipulare socială, în inteligență artificială, în nanotehnologie și în alte mijloace prin care se consideră că obiectivele utopice ale științei pot să aducă mai multă fericire și bunăstare ființei umane. McLean arată că, în ciuda progresului științific, omenirea s-a

---

17 <https://www.blackdoginstitute.org.au/news/at-first-glance-the-future-of-mental-health-can-seem-disheartening-depression-is-currently-the-most-common-mental-disorder-with-300-million-people-affected-globally-the-world-health-organisation-e/>, (accesat la data de 11.08.2023).

18 George, F. McLean, *Persons, Peoples and Cultures: Living Together in a Global Age*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2004, p. 6.

confruntat în secolul al XX-lea cu adevărate dezastre umanitare din cauza a două războaie mondiale, a unui război rece marcat de o cursă a înarmării nucleare și a altor crize sociale sau regimuri politice dictatoriale. Urmăriile direcțiilor trasate de idealurile și de idealismul lui Hegel și al lui Josiah Royce s-au văzut mai târziu în obiectivele concrete și pragmatice propuse de William James și John Dewey, obiective care pot fi realizate prin eforturi umane. Dar această perspectivă concentrată pe dorința de putere și de control printr-o raționalitate modernistă lipsită de creativitate și care distruge orice fundament speculativ sau intuitiv, noțiuni de structură, stadii de dezvoltare și norme etice, aduce multe îngrijorări cu privire la viitorul umanității acum la început de mileniu III.

De aceea, McLean consideră că societatea vestică ar fi mult ajută prin contextualizarea unor tradiții filosofice și religioase care nu au fost afectate de reducționismul iluminist specific Europei apusene. Astfel, el susține că tradiția islamică și cea hindusă, despre care există în occident opinii că mistifică realitatea sensibilă, alături de tradiția filosofică clasică și de religia creștină pot ajuta omul contemporan să-și întoarcă privirea de la sine către un orizont infinit al cunoașterii nelimitate a Ființei. Prin urmare, McLean arată că, în ciuda progresului științei, existența persoanei umane în mileniul III va fi golită de sens și de împlinire dacă umanitatea nu se va întoarce la valorile existențiale de bază pentru om, cum ar fi

„politețea amabilă, stăpânirea de sine, renunțarea la violență și respectul pentru sentimentele și demnitatea altora. Altfel spus, dorința de a iubi și, prin urmare, preocuparea de a păstra în atenție dimensiunea existențială centrală a metafizicii persoanei umane și a calității vieții. Pe măsură ce obiectivitatea este îmbogățită de subiectivitate, valorile și cultura devin preocupări filosofice de bază. În centrul acestei dezvoltări se află persoana umană, care nu mai este izolată ca individ, ci este ca agent liber angajată cu alte popoare și civilizații într-un context global.”¹⁹

Așadar, acceptarea existenței ca parte determinantă a persoanei a schimbat imaginea ființei umane despre realitate, propunând o nouă înțelegere a originii materiei și a raportului materie-formă, deschizând astfel o nouă perspectivă pentru cunoaștere prin punerea în valoare a libertății ființei umane.

---

19 George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015, p. 9.

3. Natură rațională

Trecerea de la gândirea realității în raportul materie-formă la existență a provocat ființa umană să privească dincolo de categorii și tipuri spre dinamica foarte complexă a vieții. În interpretarea lui McLean această schimbare a însemnat progresul de la subzistență (a se întreține – centrat pe sine) la existență (a se extinde – centrat pe exterior, pe spațiu și pe timp). Prin acest concept al existenței, natura individuală a ființei umane ca substanță încorporează toate calitățile enumerate în secțiunea anterioară, dar alături de acestea McLean susține că persoana este „(1) completă, (2) independentă și (3) dinamică”²⁰, iar aceste caracteristici devin evidente în relație cu existența și arată că persoana este preocupată de acțiune și de actualizare continuă prin natura ei rațională. Importanța existenței și valoarea rațională a persoanei sunt elemente care fac diferența între ființele umane și alte individualități existente cum sunt rocile, copacii sau animalele, dar care n-au natură rațională, conștiință de sine și cu atât mai puțin determinare de sine, libertate sau responsabilitate. De aceea, McLean face referire la faptul că Aristotel numea ființa umană ca „animal rațional”, și că Boethius a definit persoana ca „substanță individuală de natură rațională.”²¹ Dar cele mai multe referințe prin care susține natura rațională a persoanei sunt din scrierile lui Toma, pentru că, susține McLean, în acestea se arată că „viața umană devine proclamarea înțelepciunii, puterii, iubirii și providenței lui Dumnezeu”²², iar lucrările lui masive, referindu-se în special la cele două *Summa*, „cresc catedralele minții”²³.

Prin urmare, revenind asupra primei calități la care am făcut referire, persoana nu poate fi considerată completă dacă nu sunt împreună cele trei componente amintite în secțiunea anterioară, trup, minte și spirit. Această unitate completă poate fi păstrată atât prin evitarea supraaprecierii, cât și prin reținerea de a subaprecia una dintre părți. McLean atrage atenția că,

---

20 *Ibidem*.

21 Boethius, in George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015, p. 9.

22 George F. McLean, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture, Lahore*, Vol. 17 of Cultural Heritage and Contemporary Change, Series I: Culture and Values, Washington, DC: The Council for Research in Values and Philosophy, 1999, p. 154.

23 *Ibidem*, p. 5.

în ultimele decenii, se observă tendințe tot mai influente care riscă să strice acest echilibru trinitar al persoanei umane. De aceea, el condamnă atât tor-tura celor care luptă pentru drepturile omului, cât și tendința consumistă de a vedea ființa umană numai din perspectiva unui client sau consumator, așa cum spunea William James că „persoana este redusă la produse fiziologice sau la funcții ale structurii de producție și de distribuție a mărfurilor”²⁴.

În plus, existența persoanei nu se rezumă numai la natura ei completă, ci și la condiții minime de viață pentru a-și putea exprima particularitățile unice ca să fie împlinită. Această nevoie apare ca o necesitate pentru că, așa cum am amintit mai sus, ființa umană nu este o entitate care face parte dintr-o categorie, ci existența ei este individuală, chiar dacă face parte din structuri sociale. Prin urmare, existența ei este rezultatul unor alegeri raționale individuale, al unor acțiuni personale și al unor decizii de a evita ceea ce este comun sau specific altei persoane. În acest fel se stabilește raportul prin care persoana realizează acțiunea, iar acțiunea determină subiectul și-i conferă individualitate (cel care merge cu bicicleta se numește biciclist). Pe această bază a individualității fiecărei persoane se construiește apoi structura unei societăți în care fiecare ființă umană relaționează într-o comunitate dinamică și mutual constructivă.

În acest proces dinamic acțiunea fiecărei persoane reflectă individualitatea ei însăși prin care fiecare devine un agent care are realizări bune sau rele și care influențează în bine sau în rău întreaga comunitate. Această relație comunitară se bazează pe o deschidere dinamică prin care societatea există și se dezvoltă, dar totodată susține și dezvoltarea morală a persoanei. Prin urmare, individualitatea și unicitatea persoanei nu se văd numai în particularitățile individuale, ci și în modul unic prin care aceasta interacționează cu alte persoane sau în comunități sociale. De aceea, preocuparea pentru cunoaștere, pentru libertate și pentru dragoste sunt esențial necesare pentru ca fiecare persoană să aibă posibilitatea să se poată exprima atât pe sine, cât și în relație cu celelalte persoane.

De aceea, McLean apreciază meritul pe care îl are filosofia greacă în recunoașterea valorii substanței pentru definirea persoanei în contextul relației, dar atrage atenția asupra faptului că acest concept trebuie dezvoltat prin conștientizarea existenței ca mijloc prin care pot fi puse rațional

---

24 William James în George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015, p. 9.

în valoare calitățile unice ale fiecărei persoane, astfel încât fiecare individ să rămână complet, independent și dinamic. Dar acest lucru nu se poate întâmpla decât dacă este înțeleasă și conștientizată importanța existenței ca experiență distinctă de natură sau esență, pentru că fiecare persoană are particularitățile ei specifice. Numai în acest fel fiecare persoană poate fi privită ca fiind întreagă, independentă și cu o dinamică proprie în procesul de comunicare și de transformare personală și în relație cu alte persoane. McLean susține că această unicitate a persoanei poate fi amplificată atunci când este pusă în relație cu Absolutul, „în viziunea vestică, aristotelică sau estică, după Shankara.”²⁵ Mai mult, așa se poate observa cel mai bine că ființa umană nu trăiește prin sine (*a se*), ci în relație cu Creatorul (*in se*), pentru că, prin independența și prin unicitatea ei ca ființă umană, face trimitere la puterea și la unicitatea Creatorului. Dar acest lucru se poate întâmpla cu condiția ca existența să fie apreciată la adevărata ei valoare prin care persoana primește unicitate și statut metafizic indestructibil în raport cu imanența, care cel mult o poate influența și transforma.

Dacă privim cu atenție la tendințele actuale din domeniul noilor tehnologii și ale inteligenței artificiale se poate spune că structura rațională a ființei umane este puternic afectată, ceea ce influențează în mod negativ și acest proces de autodefinire a persoanei în relație cu sine și cu cei din jur. Preocuparea pentru a descoperi instrumente sau aplicații noi a compromis imaginea unitară, independentă și dinamică a omului contemporan și i-a adus convingerea că permanent îi lipsește ceva, o dependență patologică de tehnologie și o suprimare constantă a inițiativelor bazate pe creativitatea individuală. În ultimul timp s-au făcut nenumărate studii și s-au scris multe cărți care atrag atenția asupra implicațiilor negative pe care le aduce era iraționalității.²⁶ În plus, în contextul actual această relație de imanență-transcendență își găsește un surogat în relația real-digital.

McLean redefiniște în scrierile sale finale persoana în termeni de substanță, existență și raționalitate pentru a sublinia că acest raport de imanență-transcendență în care este suspendată fiecare ființă umană îndreaptă

---

25 *Ibidem*, p. 11.

26 Cartea lui Manfred Spitzer este doar un exemplu în acest sens. Demența la care este referă nu are în vedere doar pierderea de memorie și o oarecare tendință tot mai accentuată la tineri de a uita anumite informații, ci are în vedere un randament mai scăzut al gândirii, o abilitate critică mai redusă de orientare în oceanul de informații din timpul nostru. Manfred Spitzer, *Demența digitală*, București, Humanitas, 2020, pp. 225-239.

atenția cu necesitate la o cauzalitate eficientă externă existenței persoanei, dar care nu face abstracție de materialitate, așa cum se întâmplă în relația real-virtual. De aceea, el spune că

„cea mai înaltă cauză este și cea mai imanentă în a provoca ființa noastră exact ca existența, ea (cauza imanentă) ne este mai prezentă decât noi care acționăm în conformitate cu o natură sau esență distinctă de existența noastră”²⁷.

Prin această intuiție, McLean nu absolvă de responsabilitate ființa umană prin subordonarea ei unei autorități externe, ci mai mult, o face să fie mai preocupată ca existența ei să fie mai împlinită pentru că viața poate fi îmbogățită prin contribuția unei resurse din afara universului limitat al persoanei umane.

Pentru a argumenta această perspectivă, McLean face referire la filosofia indiană²⁸, deoarece aceasta este fundamentată pe preocupare de a vedea existența persoanei *in se* (ancorată în realitatea metafizică) și nu *a se* (prin sine) cum este tendința în societatea rațională occidentală. Prin urmare, în viziunea apuseană, tot ce nu este raportat la realitatea care transcende lumea sensibilă rămâne o falsă suprapunere, în denumirea indiană, *maya*. Dar, pentru a face această distincție, ne spune McLean, este nevoie

27 George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015, p. 12.

28 În mai multe locuri din scrierile sale McLean face referire la tradiția indiană care poate ajuta vestul să se elibereze de tendința exagerată de a organiza existența după „un singur tip de raționalitate deductivă și, astfel, de a diseca viața umană în limitele unui model mecanicist de idei clare și distincte.” George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, p. 12. Vezi, *Ways to God*, pp. 93-121. În capitolul IV din cartea *Ways to God*, McLean aduce argumente că Hinduismul poate fi numit o „proto-metafizică” și arată cum gândirea hinduistă a făcut legătura între o multitudine de zeități mitice orientale și o gândire metafizică superioară. Această relație dintre zeități și metafizică a rămas în tradiția gândirii indiene până în prezent și a oferit rădăcini spirituale budismului, și prin urmare culturii asiatice în ansamblu. De exemplu, McLean face trimitere la scrieri indiene arătând conținutul lor de înțelepciune cumulată printr-o exegeză pe care o face unui text din *Ātmapāṭha Brāhmana*, dar și referindu-se la comentariile scrise de Sāyana sau în *Taittiriya Brāhmana* despre același text. (*Ways to God*, p. 98) Continuând această idee, McLean arată că în filosofia indiană distincția dintre rațiune și dorință este posibilă printr-un drum interior spre înțelepciune, demers care, spune el, „este atât de caracteristic filosofilor indieni și de mare interes în Occident de la Sfântul Augustin până la fenomenologii din zilele noastre.” (*Ways to God*, p. 104) George F. McLean, *Beyond Modernity: The Recovery of Person and Community in Global Times*, pp. 10, 78, 102 sau 197.

de înțelepciunea care trece dincolo de puterea limitată la raționalitatea și la eforturile umane. Schimbarea de la abordarea strict rațională la cea a unei înțelepciuni simbolice produce o inversiune care, în creștinism, este rezumată în formularea paradoxală: „cine vrea să-și scape viața o va pierde, dar oricine își va pierde viața [...] o va mântui.” (Matei 8:35; Ioan 12:25)

Acest simbolism propus de McLean provoacă ființa la o conștientizare a existenței care, prin înțelepciune, duce perspectiva despre lume și despre viață dincolo de nivelul rațional, dar nu-l abandonează, pentru că gândirea este specifică vieții umane și rămâne mijlocul prin care se stabilește relația cu divinitatea. Astfel se ajunge la un sens complet și transcendent care poate fi pentru persoana contemporană împovărată de griji și de provocări neașteptate o experiență de eliberarea prin care poate (re)învăța să fie din nou umană și, mai ales, să redescopere experiența spiritului. Fără natura rațională și fără posibilitatea de a transcende realitatea vizibilă, persoana ar fi completă și independentă asemenea plantelor, a animalelor sau a altor reprezentări neînsufleteite. Dar, atât timp cât persoana umană își va dezvolta abilitățile raționale și va fi preocupată de trăirile spiritului, fiind conștientă de sine și bucurându-se de libertate, își va pune în valoare toate calitățile în mod creativ prin contribuții care vor deschide perspectiva unui orizont care trece dincolo de realitatea sensibilă. Contribuția lui McLean în acest punct este semnificativă pentru că, prin lucrările lui și mai ales prin conceptul de persoană pe care îl promovează, se deschid noi posibilități prin care se pot pune în valoare calitățile persoanei pentru sensibilizarea ființei umane și a cât mai multor societăți față de valori și principii care contează cu adevărat în stabilirea unui climat de armonie socială între oamenii din culturi și religii diferite într-o lume globalizată și totodată dezordonată de ultimele evenimente.

Fără această perspectivă tendințele actuale din tehnologia informației și a inteligenței artificiale pot să împlinescă această dorință a omului contemporan de a trece dincolo de realitatea imediată, dar totodată riscă să limiteze cercul cunoașterii la o viziune mundană. În plus, este deja un fapt că interesul constant pentru zona virtuală și pentru accesorii digitale încurajează individualismul și aduce disfuncții în relații. Tocmai de aceea, în ultimul timp s-a dezvoltat o preocupare constantă de a arăta că între spațiul real și cel virtual există anumite distincții care nu pot fi eliminate sau anulate, cum este realitatea că unele profesii nu vor putea fi niciodată în-

locuite de tehnologie²⁹ sau că empatia, simpatia, compasiunea și bunătatea vor rămâne pentru totdeauna calități ale personalității umane. De aceea, McLean este preocupat să pună în valoare ceea ce definește în mod individual ființa ca persoană – subiectivismul uman – mai ales din perspectiva contribuției pe care aceasta o poate avea în relație cu viața.

4. Subiectivismul uman

Teologia și filosofia lui McLean păstrează din perioada de mijloc și târzie a modernității preocuparea pentru rațiune, dar totodată pune în valoare și experiența spirituală a sufletului în contextul personal, unic-subiectiv și specific fiecărei ființe umane. De aceea, el își continuă construcția sistemului teologico-filosofic opunând raționalismului din prima perioadă a modernității subiectivismul care s-a dezvoltat în cea de a doua parte, cu intenția de a păstra imaginea unitară despre om și echilibrul între rațiune și experiență sau cunoaștere și înțelepciune. Numai așa pot fi păstrate împreună rațiunea obiectivă, pe de-o parte, și problemele profunde care se nasc din năzuințele transcendente și din demnitatea umană, pe de altă parte, o situație care se vede și în discursul dialogurilor filosofice care s-au stabilit între Descartes și Pascal sau Hegel și Kirkegaard sau alți filosofi. McLean avertizează că, fără acest echilibru, întotdeauna se va împlini predicția lui Giovanni Battista Vico prin care susține că noua rațiune (cu referire la abordarea carteziană) „ar da naștere unei generații de brute – brute intelectuale, dar totuși brute.”³⁰

Pentru a respinge aceste tendințe și pentru a sublinia în teologie și în filosofie importanța subiectivității umane, McLean face referire în scrierile lui la cinci probleme pe care profesorul Liu Fantong³¹ le observă în filosofia

29 <https://inhuntworld.com/12-jobs-that-ai-will-never-replace/> sau <https://www.makeuseof.com/reasons-artificial-intelligence-cant-replace-humans/>, (accesat la data de 15.08.2023).

30 George McLean, *Beyond Modernity: The Recovery of Person and Community in Global Times, Lectures in China and Vietnam* The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2010, p. 131. Vezi și (<https://plato.stanford.edu/entries/vico/#NewSci>), accesat în mai 2021, unde este prezentată viziunea lui Giovanni Battista Vico (1668-1774) despre „înțelepciunea poetică” și „înțelepciunea filosofică”, prin care el arată modul dual în care cunoaște ființa umană, prin simțuri și intelect.

31 Cele cinci aspecte menționate de Liu Fangtong sunt: (1) Un nou fundaționalism care poate avea ca bază argumentul personal, (2) Moartea omului, ca urmare a „morții lui

și în teologia contemporană ca urmare a influenței raționalismului radical. De asemenea, în opinia lui McLean, interesul pentru subiectivismul persoanei a devenit o nouă agendă, mai ales în a doua parte a secolului al XX-lea. Schimbarea de abordare acceptată de Wittgenstein, care trece de la cunoașterea empirică raportată la o hartă mentală, cum susține în *Tractatus Logico-Philosophicus*, la conceptul de intenționalitate și conștiință umană pe care le dezvoltă în ultimele sale lucrări, a fost urmată și de alți gânditori kantieni.

În ultimele secole se pot observa mai multe implicații teologice și filosofice ale acestei radicalizări a raționalismului și a readucerii în atenție a subiectivismului. Teologia și filosofia lui McLean fac referire la aceste implicații prin articularea unor subiecte prezente în lucrări de referință cum sunt „Spiritul în lume” a lui Karl Rahner sau „Gaudium et Spes: Constituția pastorală asupra Bisericii în lumea de azi”, document elaborat la Conciliul Vatican II.

Ca orientare filosofică, McLean susține conceptul de subiectivitate, pledând pentru o înțelegere sincronică și diacronică a culturii. În primul caz, când are în atenție abordarea sincronică, McLean face referire la condiția liberă a ființei umane și la capacitatea ei de a răspunde conștient, intenționat și creativ la provocările vieții. Dar aceste răspunsuri nu sunt izolate și haotice, ci în relație și în raport cu alte persoane din comunitate. Prin urmare, McLean propune o evaluare sincronică a valorilor și a virtuților care au ajutat omul să se auto-definească și să se dezvolte ca persoană care a format apoi societăți civile. Acest demers al afirmării de sine ca individ sau ca societate se bazează pe descoperirea și pe dezvoltarea a ceea ce este bun și care poate ajuta atât individul, cât și societatea în ansamblul ei. Astfel, acest „bun”³² trebuie să aibă o valoare ontologică, pentru că poate fi adus și dezvoltat de orice persoană, iar prin extensie face trimitere la Persoana Perfectă. În al doilea caz, când se referă la abordarea diacronică, McLean indică spre natura transcendentă a culturii, făcând referire la conținutul sau la modelele integrate și care se

---

Dumnezeu”, (3) Un iraționalism al adevărilor multiple, (4) Regulile la joc și (5) Sfârșitul filosofiei în sine. Vezi, George F. McLean, *Beyond Modernity: The Recovery of Person and Community in Global Times, Lectures in China and Vietnam*, p. 43.

32 McLean arată că ceea ce este „bun”, constituie baza topologică a unei culturi și pentru că este reafirmată în mod repetat în timp se va constitui într-o tradiție și moștenire.” George F. McLean, *Beyond Modernity: The Recovery of Person and Community in Global Times, Lectures in China and Vietnam*, p. 134.

transmit de la o generație la alta în timp. În comunitățile sociale responsabile, patrimoniul cultural este primit cu responsabilitatea de a fi transmis mai departe, fiind dezvoltat și actualizat prin manifestări creative libere ale subiectivității generației prezente. Acest conținut de cunoaștere care trece îmbogățit de la o generație la altă confirmă că noutatea nu are un caracter accidental, ci este rezultatul unui proces în timp care are evenimente concret-istorice, dar și noțiuni sau informații metafizice care fac trimitere la origini și la finalități care transcend orice generație.

Având în vedere schimbările care s-au produs în ultimele secole și tendințele actuale spre globalizare și digitalizare, McLean este preocupat să aducă în atenție prin promovarea conceptului de subiectivitate umană nu numai interesele majoritare sau chiar comune, ci și nevoile particulare ale grupurilor minoritare sau ale fiecărei persoane. De fapt, existența în contextul actual este tot mai mult influențată de relația dintre natura obiectivă și cea subiectivă a persoanei ca proces care include afirmarea identității individuale sau de grup și formarea de comunități sociale tot mai extinse. Pentru argumentarea rolului pe care îl are conceptul de subiectivitate în acest proces, McLean face referire la scrierile lui Papa Ioan Paul al – II – lea cu care a colaborat în mai multe proiecte academice în timpul când era cardinal la Cracovia.

Inițial McLean dezvoltă acest concept pe baze istorice și politice³³, dar intuițiile sale teologice și filosofice în această privință au fost completate ulterior cu idei din scrierile cardinalului Karol Wojtyła, devenit mai târziu Papa Ioan Paul al-II-lea. Această preocupare a lui McLean este un răspuns la tendința post modernă de a privi persoana numai dintr-o perspectivă obiectivă și exterioară, pierzându-se astfel din vedere în demersul pentru cunoaștere experiența interioară a ființei umane, experiență care este tot mai mult considerată o sursă majoră în creația culturală și pentru structurile sociale.

---

33 Pe lângă argumentele istorice pe care McLean le aduce în favoarea subiectivismului din scrierile lui John Rawls, el critică abordarea liberală pe care o consider greșită în trei aspecte, toate acestea descurajând subiectivismul persoanei: „În primul rând, individul este văzut ca anterior societății, dar, de fapt, persoana iese din societate. În al doilea rând, subliniind acțiunea paralelă a indivizilor pur și simplu autonomi ca proces de construcție a comunității, orice subiectivitate este refuzată celorlalți și comunității și, în cele din urmă, individului. Și în al treilea rând, individualismul în sine devine irealizabil, deoarece în comunitate individul se descoperă pe sine. A fi izolat înseamnă, în final, a pierde individualitatea reală și personalitatea și a fi redus la o abstractizare.” McLean, *Persons, Peoples and Cultures*, p.18.

Preocuparea pentru natura subiectivă a persoanei a crescut în a doua parte a secolului al XX-lea, când marile speranțe legate de puterea rațiunii au fost puse sub semnul întrebării. Dar această tendință s-a accentuat atât de mult, încât acum există riscul ca rațiunea să fie substituită autorității pe care o poate reprezenta potențialul de subiectivism specific fiecărei persoane sau fiecărui grup social. Ca propunere de rezolvare a acestui dezechilibru, putem observa că scrierile lui Papa Ioan Paul al II-lea nu doar că recunosc cele două dimensiuni ale ființei umane (obiectivă și subiectivă), ci încearcă să le păstreze împreună pentru a arăta că prin experiment și prin simțuri putem ajunge la cunoaștere, dar totodată primim un conținut informațional de la o generație la alta prin tradiție.

Viziunea despre subiectivismul uman la Karol Wojtyła poate fi rezumată în mesajul „persoana care acționează” (*Acting Person*³⁴), ceea ce este de fapt și titlul unei cărți scrise de el despre acest subiect. McLean arată că preocupările lui Karol Wojtyła pentru subiectivismul persoanei au început în primii ani de după Al Doilea Război Mondial din dorința de a reinnoi viziunea de viață a poporului polonez și încrederea în umanitate. Astfel, el s-a îndreptat către fenomenologie, încercând să umple obiectivismul rațional și abstract cu subiectivismul de care era nevoie în anii foarte grei de după război. Pentru împlinirea acestui obiectiv, Karol Wojtyła finalizează două programe de doctorat, unul despre filosofia lui Max Scheler, iar al doilea despre teologia Sfântului Ioan al Crucii. Astfel, subiectivismul pe care el îl promovează se naște din imensa bogăție și importanță etică pe care o deține viața emoțională a omului și din puterea spirituală nelimitată care apare atunci când ființa umană se îndreaptă către Dumnezeu. Această abordare încearcă să răspundă și teoriilor existențialiste laice care deveneau tot mai populare în a doua parte a secolului al XX-lea, afirmând ideea promovată de Sartre că libertatea omului este condiționată de negarea lui Dumnezeu. În aceste condiții, prin lucrările și demersurile sale, Karol Wojtyła încearcă să arate că „este posibil să urmărim o explorare existențială, fenomenologică a conștiinței umane și totuși să fim religioși.”³⁵

---

34 Karol Wojtyła, *Acting Person*, D. Reider Publishing Company, London, 1979. Vezi capitolul „Subiectivism și subiectivitate” în care autorul vorbește despre eficacitatea ființei umane și despre puterea ei de a avea un impact acolo unde trăiește, pp. 56-59.

35 George McLean, *Beyond Modernity: The Recovery of Person and Community in Global Times, Lectures in China and Vietnam* The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2010, p. 168.

După numai câțiva ani, această temă a devenit una dintre ideile principale dezbătute la Conciliul Vatican II și a deschis noi perspective asupra modului în care noua subiectivitate ar putea încuraja dezvoltarea credinței în viața omului, mai degrabă decât să o elimine. Astfel, tema subiectivității a început să fie prioritară pentru viziunea filosofică și teologică a lui Karol Wojtyła, iar dezbaterile din timpul Conciliului Vatican II au adus reflecții profunde, dezvoltând această perspectivă. Mai târziu, aceste idei au fost de mare ajutor și s-au dezvoltat în timpul perioadei comuniste care a încercat să suprimă ființa umană, creația lui Dumnezeu, prin materialismul dialectic. Cu intenția de a păstra deschis orizontul cunoașterii și al înțelepciunii în timpul globalizării și al erei digitalizării, McLean urmează în filosofia și în teologia lui două direcții propuse și dezvoltate de Karol Wojtyła: filosofia ființei și contribuția filosofiei conștiinței la filosofia ființei.

În concluzie, putem afirma că McLean include și dezvoltă conceptul de subiectivitate în teologia și în filosofia lui, urmând direcția propusă de Karol Wojtyła. Prin această alegere el dorește să păstreze în atenție explorarea interioară a persoanei prin subiectivitate într-un context globalist în care primează realitatea obiectivă și exterioară care riscă să reducă persoana la nivelul de obiect pentru evaluare, pentru manipulare și pentru exploatare. În plus, subiectivitatea aduce identitate personală și socială prin exercitarea libertății cu valențe creative de-a lungul generațiilor care au stabilit și au dezvoltat tradiții și culturi. Chiar dacă în perioada modernă subiectivitatea personală a fost ignorată în favoarea categoriilor obiective și universale ale științei, în ultimele decenii a crescut interesul pentru subiectivitate, dar și pentru modul în care aceasta se manifestă ca intersubiectivitate în cadrul relațiilor dintre persoanele care stabilesc viața socială într-o lume tot mai globalizată.³⁶ Prin urmare, teologia și filosofia lui McLean ne arată că un progres real pentru viitor nu poate fi realizat fără a nu privi înapoi, dar aceasta nu înseamnă o revenire în trecut, ci recuperarea din trecut a ceea ce susține și garantează dezvoltarea, iar subiectivitatea rămâne o valoare dezirabilă pentru prezent și viitor.

---

36 Vezi, George F. McLean, *Ways to God*, pp 245-281, capitolul *Subiectivitatea umană și căile personale către Dumnezeu* unde McLean arată rolul și importanța subiectivității pentru cultură și religie.

5. Concluzii:

În lucrările sale, McLean susține valoarea persoanei în contextul dezvoltării mediului virtual și a inteligenței artificiale pentru a proteja substanța, existența, natura rațională și subiectivismul ființei umane.

(1) Ca substanță, persona trebuie să fie conștientă de individualitatea și de potențialul ei pentru a se putea dezvolta pe sine și pentru a avea o contribuție în contextele în care își duce viața. Relația cu mediul virtual și cu inteligența artificială trebuie definită în limitele recunoașterii și ale potențării posibilităților personale, altfel persoanele riscă să fie forme fără fond. Dar cel mai important aspect rămâne asumarea acestei individualități care poate fi dezvoltată mai ales dintr-o perspectivă sapiențială prin acumulare și prin preocuparea de a transmite mai departe informații și idei.

(2) Dezvoltarea identității personale are loc în contextul existenței, atât prin natura experiențelor de viață, cât și prin preocuparea personală pentru cunoaștere. Existența rămâne centrală atât pentru că ea este ceea ce pune în valoare atât substanța, cât și natura rațională a ființei umane, cât și pentru faptul că determină contextul în care se formează realitatea. Din perspectiva creștină existența ființei este contingentă, iar relația cu Creatorul oferă potențialitatea maximă pentru progres și dezvoltare într-un cadru de libertate autentică. Faptul că existența ființei umane nu se poate defini prin sine și trebuie să stabilească diferite rapoarte de superioritate sau de subordonare aduce cu sine și riscul de a face din mediul virtual și din inteligența artificială o preocupare prioritară a existenței. Fără a minimaliza avantajele pe care le poate aduce dimensiunea virtuală, incontestabil rămân multe aspecte problematice dintre care se distinge posibilitatea de a prezenta o realitate falsă și implicit o experiență neautentică.

(3) Din perspectiva lui McLean, structura rațională face ca ființa umană să treacă de la subzistență (a se întreține – centrat pe sine) la o existență (a se extinde – centrat pe exterior, spațiu și timp) completă, independentă și dinamică. În lipsa acestei structuri raționale este anulată posibilitatea de transcendere a realității vizibile, iar persoana ar fi asemenea plantelor, animalelor sau altor reprezentări neînsușite sau care depind de instincte. Dar, atât timp cât persoana umană își va dezvolta abilitățile raționale și va fi preocupată de trăirile spiritului, fiind conștientă de sine și bucurându-se de libertate, își va pune în valoare toate calitățile în mod creativ prin contribuții care vor deschide perspectiva unui orizont care trece

dincolo de realitatea sensibilă prin raportul imanență-transcendență. Dezvoltarea mediului virtual și posibilitățile nelimitate pe care acesta le oferă arată încă o dată că perspectiva Absolutului rămâne cea mai importantă activitate a minții. Prin această propunere, McLean nu doar că readuce în discuție o preocupare pe care au avut-o mari gânditori de-a lungul timpului, ci atrage atenția asupra unor deficiențe care pot să apară când mintea rămâne cu prioritate preocupată de atracția virtuală.

(4) McLean propune conceptul de subiectivitate pentru a pune în valoare condiția liberă a ființei umane și capacitatea ei de a răspunde conștient, intenționat și creativ la provocările vieții. Rezultatul acestor răspunsuri formează un patrimoniu cultural care este primit cu responsabilitatea de a fi transmis mai departe, fiind dezvoltat și actualizat prin manifestări creative libere ale subiectivității generației prezente. În contextul actual, când prezența în mediul virtual este tot mai numeroasă și de durată, este de dorit să se aibă în vedere această contribuție individuală care pune în valoare fiecare persoană prin dezvoltarea moștenirii trecutului și prin deschiderea unor noi perspective pentru viitor.

Bibliografie:

A. Izvoare/Surse:

- BACONSCHI, Teodor, *Facebook fabrica de narcisim*, București, Editura Humanitas, 2015.
- MCLEAN, F. George, *Ways to God, Personal and Social at the Turn of Millennia: The Iqbal Lecture, Lahore*, Washington D.C., The Council for Research in Values and Philosophy, 1999.
- _____, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015.
- _____, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2015.
- _____, *Persons, Peoples and Cultures: Living Together in a Global Age*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2004.
- _____, *Beyond Modernity: The Recovery of Person and Community in Global Times, Lectures in China and Vietnam* The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2010.

- LORENZ, Konrad, *Civilized Man's Eight Deadly Sins*, New York, Harcourt, 1974.
- SPITZER, Manfred, *Demența digitală*, București, Editura Humanitas, 2020.
- STAAK, John, *Freedom for Faith. Theological Hermeneutics of Discovery Based on 's Philosophy of Culture*, PhD diss., The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2013.
- WOJTYLA, Karol, *Acting Person*, London, D. Reider Publishing Company, 1979.

B. Surse Web:

- <https://www.blackdoginstitute.org.au/news/at-first-glance-the-future-of-mental-health-can-seem-disheartening-depression-is-currently-the-most-common-mental-disorder-with-300-million-people-affected-globally-the-world-health-organisation-e/>, (accesat la data de 11.08.2023).
- <https://inhuntworld.com/12-jobs-that-ai-will-never-replace/> sau <https://www.makeuseof.com/reasons-artificial-intelligence-cant-replace-humans/>, (accesat la data de 15.08.2023).